

Trudne sytuacje szkolne w ocenie uczniów i nauczycieli

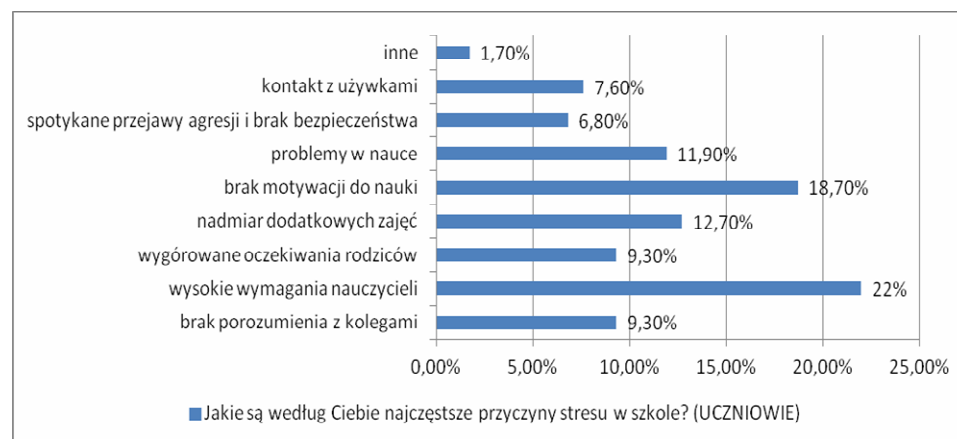
Wśród wielu sytuacji, w których w procesie edukacji w szkole uczestniczą uczniowie i nauczyciele, są takie, które można określić trudnymi. „Sytuację trudną można spostrzegać jako pewne kontinuum, na którego krańcach znajdują się z jednej strony – sytuacja problemowa, a z drugiej – sytuacja stresowa. Jeśli człowiek traktuje sytuację trudną zadaniowo jako wyzwanie, problem, z którym chce się skonfrontować, i antycypuje możliwość jego rozwiązania pomimo pewnych trudności czy istniejącego zagrożenia, to sytuacja trudna ma charakter sytuacji problemowej. W przypadku subiektywnej oceny »niemożności« rozwiązania problemu mającego duże znaczenie dla człowieka, szczególnie gdy sytuacja taka utrzymuje się przez dłuższy okres, można z dużym prawdopodobieństwem przewidywać, że znajdzie się on w stanie stresu” [Samek 2004]. Oczywiście obydwie te podmioty systemu edukacji wskazują inne podstawowe sytuacje trudne występujące w ich działalności szkolnej. Widać to dość wyraźnie z przeprowadzonego przez wcześniej cytowaną autorkę sondażu wśród nauczycieli 2 krakowskich szkół podstawowych i 2 szkół ponadpodstawowych (łącznie 40 osób) oraz uczniów tych szkół (120 osób). Badani nauczyciele wskazali, że w ich pracy występują najczęściej takie m.in. sytuacje trudne, jak: kwestionowanie autorytetu nauczyciela, niegrzeczny (wulgarny) stosunek do nauczyciela, nieszanowanie zaleceń przez uczniów, bezradność wobec tragicznej sytuacji domowej niektórych uczniów, przestępczość wśród młodzieży i subiektywne poczucie możliwości wpływania na zmianę jej zachowania, bezradność wobec uzależnień wśród dzieci i młodzieży, niemożność zmotywowania niektórych dzieci do nauki, brak wystarczającej ilości czasu na dogłębne angażowanie się w problemy młodzieży, znaczne zaniedbania środowiskowe i brak minimum zainteresowania ze strony rodziców, szkodliwy wpływ mass mediów na psychikę dziecka.

Uczniowie natomiast uznali za trudne takie sytuacje, w których: doświadczają silnego lęku przed tzw. odpytywaniem, pracami klasowymi i ocenami semestralnymi, czują się pokrzywdzeni na skutek niesprawiedliwej – ich zdaniem – oceny z przedmiotu lub z zachowania, są zawstydzani wobec klasy czy mniejszej grupy kolegów, czują się ośmieszani czy surowo krytykowani, wydaje im się, że nauczyciele ich nie rozumieją, są traktowani jak dzieci (dotyczy to starszej młodzieży), bez możliwości decydowania o czymkolwiek, nie mogą

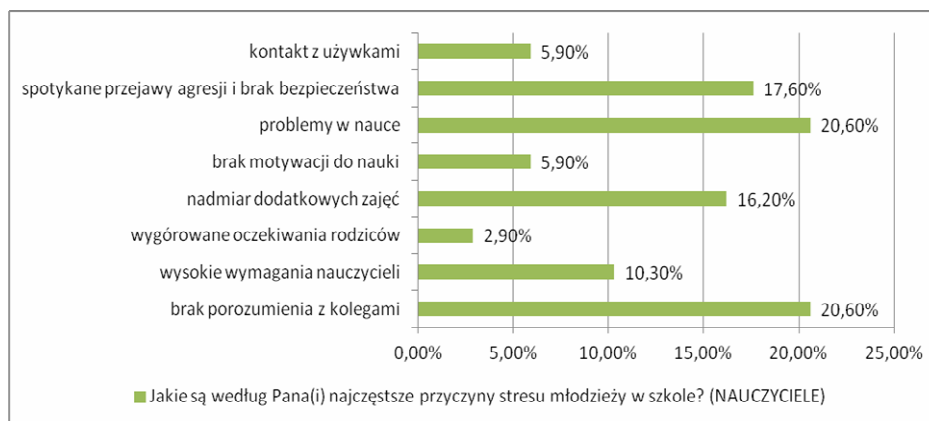
sobie poradzić z jakimś przedmiotem, a nie mają się do kogo zwrócić o pomoc, są terroryzowani i szantażowani przez starszych i silniejszych kolegów, naruszona zostaje ich godność i zanegowana jakakolwiek wartość.

Z kolei początkujący nauczyciele, jak wynika z przeprowadzonych badań (wywiadów) przez Instytut Badań Edukacyjnych, napotykają w pierwszym okresie pracy takie trudne sytuacje, jak: problemy z utrzymaniem dyscypliny w klasie, trudności w relacjach z uczniami, bezradność w zetknięciu z problemami uczniów, brak kompetencji wspierających kontakt z rodzicami uczniów, problemy z czynnościami administracyjno-sprawozdawczymi, nieznajomość obowiązującego prawa oświatowego, trudności z zarządzaniem procesem kształcenia uczniów, trudności w zarządzaniu własnym budżetem czasu [Walczak 2012].

A na jakie trudne sytuacje szkolne natrafiają uczniowie i nauczyciele szkół średnich, wskazane przez obydwa podmioty w każdej grupie (uczniów i nauczycieli), oraz jakiej pomocy oczekują w przewyżnianiu tych trudności, oto podstawowe pytania, jakie postawili autorzy niniejszego opracowania w badaniach ankietowych przeprowadzonych w dwóch zespołach szkół ponadgimnazjalnych w województwie śląskim. W badaniach wzięło udział stu uczniów i pięćdziesięciu nauczycieli. Pierwsza część ankiety – skierowana jednocześnie do badanych uczniów i nauczycieli – dotyczyła trudnych sytuacji szkolnych uczniów, druga zaś nauczycieli. Na wstępie zapytano respondentów, z jakimi najczęściej przyczynami sytuacji stresowych spotyka się młodzież w szkole. Z analizy wykresów (rys. 1 i 2) widać, iż każda z grup zwracała uwagę na zupełnie inne przyczyny sytuacji stresowych. Uczniowie uznali, iż główną przyczyną są wygórowane wymagania nauczycieli, którym nie mogą sprostać oraz brak motywacji do nauki. Nauczyciele podkreślili, że najczęstszą przyczyną stresu młodych ludzi są problemy w nauce, zły kontakt z kolegami, spotykanie się z przejawami agresji, a także nadmiar dodatkowych zajęć.

Rys. 1. Najczęstsze przyczyny sytuacji stresowych wymieniane przez uczniów

Rys. 2. Najczęstsze przyczyny sytuacji stresowych wymieniane przez nauczycieli

Pytanie drugie dotyczyło czynników zapobiegających trudnym sytuacjom uczniów w szkole, mającym decydujący wpływ na poczucie bezpieczeństwa. Dla młodzieży najważniejsza okazała się dobra atmosfera w klasie (prawie 35% wskazań respondentów). Prawie 20% uważa, że właściwie reagujący nauczyciele, a 17% wymieniło kontakt ze starszymi kolegami. Z kolei dla drugiej grupy ankietowanych zasadnicze znaczenie miała właściwa i szybka reakcja nauczycieli (43,6%), zaś 18% nauczycieli twierdzi, że monitoring w szkole.

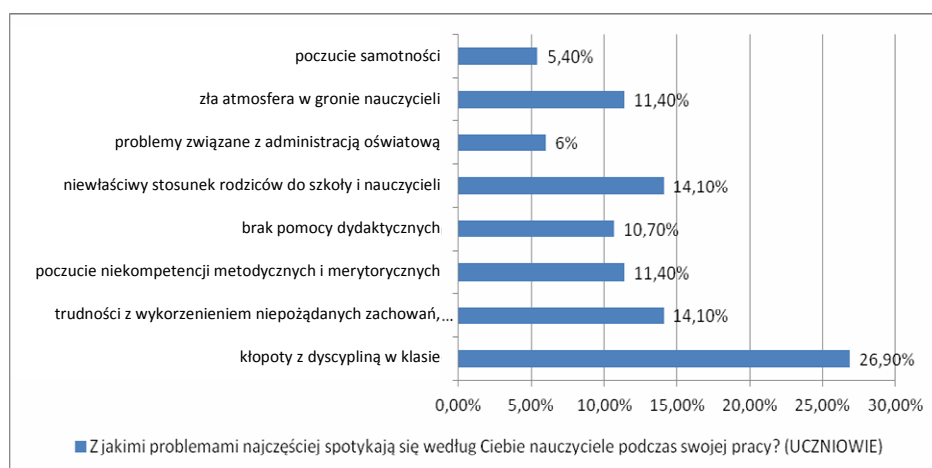
Następne pytanie miało na celu uzyskanie informacji, czy uczniowie spotykają się w szkole z przejawami agresji, jeśli tak, to z jakimi. Wśród młodzieży głosy były podzielone. Ponad 42% stwierdziło, że nie spotkało się z przejawami agresji, a w przypadku sporej grupy (prawie 37%) wystąpiła ona ze strony uczniów. Z kolei grono pedagogiczne zdecydowanie uznało, że młodzież spotyka się na co dzień z agresją ze strony uczniów (prawie 67% respondentów).

Z kim rozmawia młodzież, gdy spotyka się z poważnym problemem szkolnym? To kolejne pytanie zadane obydwu grupom respondentów. Wśród podmiotów zaufania uczniów w sytuacjach problemowych wskazania młodzieży padły na rodziców (38,8%) oraz kolegów (37%). Prawie 17% uczniów i aż 49% nauczycieli oświadczyło, że młodzież nie rozmawia z nikim. 38% nauczycieli stwierdziło natomiast, że z kolegami. I zaledwie 5,6% uczniów i 2,6% nauczycieli oznajmiło, że uczniowie konsultują się z psychologiem lub pedagogiem szkolnym.

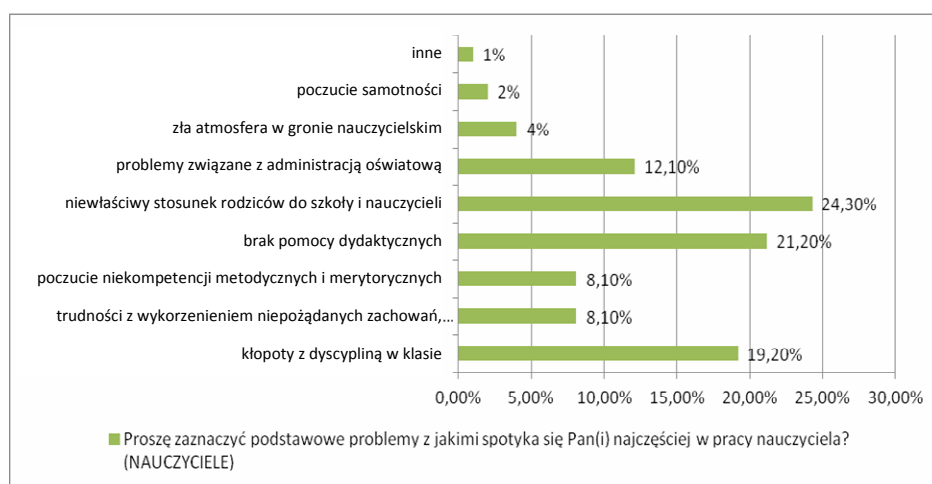
Ostatnie pytanie pierwszej części ankiety miało na celu ocenę działań podejmowanych przez szkołę w celu rozwiązywania sytuacji problemowych młodzieży. Grupa nauczycieli oceniła działania szkoły dużo lepiej niż młodzież. Odpowiedzi pedagogów świadczyły o tym, iż uznają oni działania szkoły za wystarczające (prawie 70% respondentów). Z kolei uczniowie uznali, że działania szkoły są nieskuteczne i nie spełniają ich oczekiwań.

Druga część ankiety związana była z pracą nauczycieli. Ankietowani byli pytani o to, z jakimi sytuacjami problemowymi nauczyciele najczęściej spotyka-

ją się w swojej pracy. Graficzne wyniki odpowiedzi pokazują wykresy na rys. 3 i 4. Uczniowie dostrzegli, iż nauczyciele zmagają się na co dzień z brakiem dyscypliny w klasie, co zdecydowanie utrudnia, a czasem wręcz uniemożliwia prowadzenie zajęć lekcyjnych. Nauczyciele dodatkowo dostrzegli brak współpracy rodziców oraz niewłaściwy ich stosunek do szkoły i nauczycieli, a także brak pomocy dydaktycznych. W odpowiedzi na kolejne pytanie obydwie grupy zgodnie przyznały, że największym problemem w szkołach są: agresja uczniów, demonstrowanie władzy przez młodzież, brak kultury, zubożenie wobec norm społecznych, a także lekceważenie obowiązków szkolnych.

Rys. 3. Najczęściej spotykane sytuacje problemowe w pracy nauczycielskiej widziane przez uczniów

Rys. 4. Najczęściej spotykane sytuacje problemowe w pracy nauczycielskiej widziane przez nauczycieli

Zarówno z materiału literaturowego, jak i z zaprezentowanych przez autorów badań widać, że we współczesnej szkole występuje wiele okoliczności powodujących pojawianie się sytuacji trudnych, zarówno dla ucznia (uczniów), jak i nauczyciela. Często źródłem trudnych sytuacji szkolnych są niewłaściwe relacje pomiędzy nauczycielem i uczniem. A przecież dobrą szkołę tworzą przede wszystkim nauczyciele i uczniowie. Dlatego tak ważna jest właściwa współpraca między nimi. Duże trudności w tym obszarze działalności edukacyjnej napotykają przede wszystkim początkujący nauczyciele [Wiłkomirska 2005]. W ich opinii uczelnie przygotowujące do wykonywania zawodu nauczyciela w niewłaściwy sposób organizują kształcenie praktyczne, co skutkuje trudnościami w rozwiązywaniu m.in. tego typu problemów, głównie natury opiekuńczo-wychowawczej.

Literatura

- Federowicz M., Wojtiuk A. (red.) (2012), *Raport o stanie edukacji 2011*, Warszawa.
- Kretschmann R. (2003), *Stres w zawodzie nauczyciela*, Gdańsk.
- Maciejewska J. (2000), *Szkola – środowisko „trudne”*. Z perspektywy psychologa szkolnego. <http://www.psychologia.net.pl/artukul.php?level=67>
- Panek A. (2005): *Uczeń we współczesnej szkole a standardowy nauczyciel: próby określenia obszarów wspólnoty i różnic* [w:] *Edukacja „głębszego poziomu” w dialogu i perspektywie*, red. A. Karpińska, Białystok.
- Samek T. (2004), *Nauczyciel i uczeń w sytuacjach trudnych* [w:] *Podstawy psychologii*, red. W. Pilecka, G. Rutkowska, L. Wrona, Kraków.
- Tyszkowa M. (1986), *Zachowanie się dzieci w sytuacjach trudnych*, Warszawa.
- Walczak D. (2012), *Początkujący nauczyciele. Raport z badań jakościowych*, Warszawa.
- Wiłkomirska A. (2005), *Ocena kształcenia nauczycieli w Polsce*, Warszawa.
- Zawłocki I., Niewiadomski K. (2005), *Sylwetka osobowościowa nauczyciela współczesnej szkoły ponadgimnazjalnej preferowana przez uczniów* [w:] *Pedagogiczno-psychologiczne kształcenie nauczycieli*, red. E. Sałata, Radom – Warszawa.

Streszczenie

W opracowaniu dokonano ogólnej analizy głównych problemów dotyczących uczniów i nauczycieli we współczesnej szkole, wskazując obszary stwarzające największe trudności obydwu podmiotom procesu edukacji. O ocenę analizowanych zagadnień poproszono uczniów i nauczycieli szkół ponadgimnazjalnych, przeprowadzając badania pozwalające wskazać podstawowe trudne sytuacje szkolne widziane oczyma jednych i drugich.

Słowa kluczowe: problemy współczesnej szkoły, trudne sytuacje szkolne, relacje uczeń-nauczyciel.

Students and teachers opinions on difficult situations in school

Abstract

The study was the overall analysis of main problems affecting students and teachers in today's schools. This paper points out areas which cause the greatest difficulty in communication and other important areas. Both students and teachers were invited to indicate most common problems which can appear and be found in modern school.

Key words: problems of modern school, difficult school situations, student and teacher relationship.